

*Kunnioitettu rouva ministeri! Arvoisat Itä-Suomen yliopiston edustajat!
Hyvät juhlavieraat!*

Kunnallishallintomme 150-vuotinen historia hyvinvointiyhteiskuntamme rakentamisessa on menestystarina vailla vertaa. Sitä se on niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Tuon ihmeen takana ovat miljoonaan ehkä jopa miljooniin nouseva luottamushenkilöiden ja kuntien viranhaltijoiden sekä työntekijöiden joukko. Siitä lämmin kiitos heille kaikille.

Viime syksynä Kuntien takauskeskuksen järjestämässä perustuslakia ja kuntien itsehallintoa, itsehallintoalueita sekä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevassa keskustelutilaisuudessa osanottajat totesivat, että institutionaalisen valtiosääntöoikeuden asiantuntijoista on maassamme pula.

Viime aikoina tutkijoiden mielenkiinto näyttää kohdistuvan ensisijaisesti perustuslakimme kannalta tärkeisiin perus- ja ihmisoikeuskysymyksiin. Vireillä olevassa hallintohistoriamme suurimpiin kuuluvassa uudistuksessa ja sen tulevaisuudessa muutoksissa tarvitaan kuitenkin myös institutionaalista valtiosääntöoikeuden asiantuntemusta.

Tilaisuuden isäntä, toimitusjohtaja Heikki Niemeläinen esitti kuntayhteisöjen ja kuntien yhteishanketta valtiosääntöoikeuden lahjoitusprofessorin perustamiseksi. Kuntien takauskeskus lupautui taustayhteisöksi ja pyysi julkisoikeuden professori emeritus Teuvo Pohjolaista, kaupunkineuvos Pekka Alasta ja allekirjoittanutta, kaupunkineuvos Hannes Mannista, hankkeen vetäjiksi.

Valmistelussa todettiin, että uudistuksella on kuntien kannalta tärkeitä tulkintakysymyksiä sekä merkittäviä taloudellisia intressejä. Niitä ovat esimerkiksi kunta/maakuntaveron määrittämiseen, omaisuuden siirtoon tai vuokraamiseen ja lainoitukseen liittyvät järjestelyt.

Keskeisiä tulkintakysymyksiä ovat rahoitusperiaatteen soveltaminen, kunnan omaisuuden käsite ja suoja sekä perustettavien maakuntien itsehallinnon todellinen sisältö. Uudistus merkitsee suuria muutoksia myös kuntien edunvalvontaan, eläkejärjestelmään sekä kuntien yhteiseen varainhankintajärjestelmään. Suuri tarve tutkimukselle ja opetukselle on siten olemassa. Se on tärkeää myös perustuslakivaliokunnalle sen tulevia tulkintoja varten.

Laadittujen muistioiden, potentiaalisten yliopistojen vertailun, lahjoitusprofessoria koskevien ehtojen ja yliopistojen kanssa käytyjen keskustelujen perusteella päädyimme määräaikaisen (5 vuotta) valtiosääntöoikeuden lahjoitusprofessorin sijoittamiseen Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitokseen, Joensuussa. Ehtona oli tietysti yliopiston edellyttämän vähimmäisrahoituksen (400 000 euroa) hankinta.

Hankehakemusten ja käytyjen neuvottelujen pohjalta valtakunnalliset yhteisöt osallistuvat 225 000 eurolla ja kunnat noin 200 000 eurolla, josta Joensuun kaupungin osuus on 100 000 euroa. Rahoituspäätöksiä on siis selvästi yli vaaditun 400 000 euron. Lisäksi haluan todeta, että professuurin toimialaan liittyvä ensimmäinen tutkimusprojekti ”Paikallinen itsehallinto valtion puristuksessa” on jo käynnistetty ja sitä on rahoittanut Kunnallisalan kehittämissätiö 50 000 eurolla normaalin tutkimusrahoituksensa puitteissa. Lahjoitusprofessuurin tehtävän hoitaja aloittaa ensi vuoden alussa.

Kaikkiaan 112 – lähinnä pientä ja keskisuurta kuntaa osallistuu hankkeen rahoitukseen. Luku sisältää myös ne kunnat, joiden puolesta rahoituksesta vastaavat maakunnan liitot. On hienoa, että Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Kainuun maakuntien kaikki kunnat ovat hankkeessa mukana joko suoraan tai maakunnan kautta, muutama jopa molempien.

Arvoisat kuulijat!

Hanke on ollut mielenkiintoinen ja maakunta/sote-uudistukseen syvällisesti perehdyttävä. Siksi sallittaneen muutama sana siitä ministerin juhlapuheen lisäksi.

Toimintaympäristömme rajun muutoksen vuoksi me tarvitsemme sosiaali- ja terveydenhuollon sekä valtion aluehallinnon rakenteellista uudistamista. Siihen on päätöksentekijöiden keskuudessa vahva tahtotila. Miten se toteutetaan jakaakin sitten mielipiteitä. Itsehallinnon ja perustuslain kannalta saanen esittää muutaman kriittisen huomion.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan maakunnat perustetaan uusina julkisoikeudellisina oikeushenkilöinä. Järjestämis- ja tuotantovastuu erotetaan. Oma tuotanto siirretään erilliselle julkisoikeudelliselle palvelulaitokselle ja markkinaolosuhteissa sen tytäryhtiöille. Maakuntien tukitoiminnat siirtyisivät neljälle valtakunnalliselle palvelukeskusyhtiölle. Valinnanvapaus toteutettaisiin asteittain. Maakuntien itsehallinto ei perustuisi asukkaiden itsehallintoon kuten kunnissa.

Maakunnan palvelulaitoskonserni siirtää tuotannon pois vaaleilla valitun toimielimen alaisuudesta. Samaan suuntaan vaikuttavat myös tukitoimintojen siirrot. Maakunnilla ei ole verotusoikeutta, ei omaa taloutta eikä yleistä toimivaltaa. Kuntien määräaikainen veroprosentin rajoitus on kiistanalainen ja se yhdessä omaisuuden siirtojen kanssa uhkaa rahoitusperiaatteen toteutumista.

Valtion tiukkaa ohjausta voi perustella tavoitteeksi asetetulla 3 miljardin menojen kasvun hillinnällä vuositasolla vuoden 2029 lopussa. Keskeinen perustelu uudistukselle on tietysti palvelujen saatavuuden turvaaminen eli sosiaalisten oikeuksien toteutuminen yhdenvertaisesti perustuslain edellyttämällä tavalla.

Perustuslain tulkinnassa on pyrittävä toteuttamaan mahdollisimman suuressa määrin kaikkia perustuslain turvaamia asioita ennen niiden keskinäistä punnintaa. Tässä tapauksessa on vaihtoehtoinen tapa eli perustaa maakunnat alueellisen tason kuntina, jolloin voidaan turvata paremmin niin sosiaaliset perusoikeudet kuin itse-hallinnon vaatimuksetkin. Vakaa käsitykseni on, että hallituksen esitysluonnokseen tarvitaan muutoksia, jotta se voidaan käsitellä tavallisessa säätämisyjärjestyksessä.

Hyvät kuulijat!

Pyydän saada kiittää Itä-Suomen Yliopiston (laitoksen johtaja, professori Tapio Määttä), Joensuun kaupungin (Kh:n pj. Markku Kauppinen ja kj. Kari Karjalainen), Suomen Kuntaliiton (Tj. Jari Koskinen), Kevan (Tj. Timo Kietäväinen), Kuntien takauskeskuksen (Tj. Heikki Niemeläinen) ja kuntien edustajia (kaupunkineuvos Pekka Alanen ja professori emeritus Teuvo Pohjolainen).

Arvoisat lahjoittajat!

Hankkeen nyt saavutettua päämäärän kiitän lämpimästi kaikkia lahjoittajia viisaasta päätöksestänne. Uskon niiden koituvan maamme paikallisen ja alueellisen demokratian siunaukseksi.

Suurkiitos taustayhteisöllemme Kuntien takauskeskukselle ja sen päättäjille sekä työntekijöille Heikille, Tuukalle ja Johannalle, sillä ilman Teidän suurenmoista apua emme olisi onnistuneet. Omasta puolestani kiitän myös Teuvoa ja Pekkaa erinomaisesta yhteistyöstä. Onnittelen Itä-Suomen yliopistoa lahjoitusprofessorista ja kiitän rakentavasta yhteistyöstä hankkeen eri vaiheissa. Pyydän lahjoittajien edustajia luovuttamaan lahjakirjat.